

ВІЛЕНСКІ «БУКВАР» ПРАЗ ТРЫ СТАГОДДЗІ

ЯКОЙ была адукацыя тры стагоддзі таму? Што яна магла даць свайму пакаленню? І наколькі прыдатнымі яе дасягненні можна лічыць для дня сённяшняга? Факсімільнае выданне Віленскага буквара 1767 года днямі прэзентавалі ў Нацыянальнай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь. Адметна і тое, што разам з перавыданнем старой кнігі выйшаў пераклад на сучасную рускую мову з навуковымі каментарыямі.

СТАР 3

ВІЛЕНСКІ «БУКВАР»

ПРАЗ ТРЫ СТАГОДДЗІ

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

Над выданнем працавалі на працягу некалькіх гадоў. Зараз яно з'яўляецца першым значным праектам Аляксандра савета Нацыянальнай бібліятэкі і прадстаўніцтва кампаніі «XEROX» у Рэспубліцы Беларусь. Буквар стаў першым значным крокам на шляху папулярнага кніжнага спадчыны нашай краіны.

Узноўлены «Буквар», акрамя алфавіта, складоў, лічбаў, змяшчае яшчэ і малітвы, павучэнні, гімны. А таксама такія цікавыя раздзелы, як «Надрадкавыя знакі прыпынку», «Для выпраўлення мовы отракаў», «Павучэнні дзецям пра тое, як шанаваць бацькоў», «Восем евангельскіх вышэйшых асалод», «Тры душэўныя сілы», «Тры ворагі нашай душы», «Тры апошнія рэчы»...

Факсімільнае перавыданне «Буквара» падрыхтавана з захаваннем усіх асаблівасцяў арыгінала (фона паперы, пацёртасцяў і дэфектаў, пазнак на кнізе, першапачатковага памеру). Дзве кнігі: «Буквар языка славенскага» (што з'яўляецца факсімільным) і «Буквар у жыцці нашых продкаў» Алеся Сушы — змяшчаюцца ў адной картоннай абгорцы.

Кіраўнік Аляксандра савета Раман Матульскі на прэзентацыі, прымеркаванай да Года кнігі і Дня ведаў, з гумарам адзначыў, што ў перамогі заўсёды шмат бацькоў, а вось калі нешта не ўдаецца, тады цяжкавата высветліць, чыя гэта была ідэя:

— Ідэя факсімільнага перавыдання помнікаў кніжнай культуры — яна не новая, і мы не аднойчы прэзентавалі свае прапановы, што неабходна вярнуць пэўныя выданні на радзіму. А самае галоўнае — увесці іх у шырокі ўжытак. Бо зразумела, што рэдкую кнігу, якая знаходзіцца ў музеі ў адзіным экзэмпляры, шырокае кола чытачоў не ўбачыць... Хачу падкрэсліць некалькі важных рэчаў. Вучэбная кніга, буквар — тая кніга, з якой мы пачынаем ісці па жыцці, знаёмімся з сусветам. Зараз у сем'ях адно-два дзіцяці, а раней іх лічылі дзясяткамі. Таму гэтая кніжка пераходзіла з рук у рукі. Калі дзеці малыя, яшчэ да школы яны і малявалі ў ім, і крэмзалі, і пісалі, і лізалі — і ў канчатковым выніку дралі на кавалкі. Таму буквары захаваліся ў свеце вельмі-вельмі дрэнна, калі не сказаць ніяк. Гэтым яны адрозніваюцца ад іншых выданняў, якія ўсё ж такі шанавалі.

Віленскага «Буквара» 1767 года ў свеце захавалася толькі два экзэмпляры. З іншымі старажытнымі кнігамі для навучання адбылося прыкладна тое ж: існуюць адзінаковыя экзэмпляры. Для параўнання Раман Матульскі нагадаў:

— Сёння ва ўсім свеце вядома толькі два экзэмпляры Псалтыра Францыска Скарыны, які, зразумела, быў у свой час у першую чаргу падручнікам — абодва знаходзяцца ў Расіі. Адзін асобнік «Азбукі» Фёдарова 1574 года знаходзіцца ў Злучаных Штатах Амерыкі. Толькі два перавыданні Астрожскім гэтай жа «Азбукі» ў 1578 годзе ёсць у Даніі і Германіі. Адзін экзэмпляр «Азбукі» Мамонічаў 1590 года знаходзіцца ў Расіі. Два экзэмпляры першага «Буквара» 1618 года цяпер у Вялікабрытаніі і Даніі.

— Вельмі каштоўна тое, што гэтыя выданні ўвогуле захаваліся, — дадае Матульскі. — Таму было б выдатна, каб іх, нават і ў выглядзе факсіміла, пабачыла як мага больш людзей. Тым больш што гэта не проста носьбіты інфармацыі. Гэта захавальнікі культурнай спадчыны, духу эпохі — метадалогіі падыходу да выхавання і навучання дзяцей.

У кіраўніка кампаніі «XEROX» у Беларусі Аляксандра Швеца свае матывы, каб папулярнаваць кніжную спадчыну. Ён упэўнены, што наша краіна мае шматвекавую асветніцкую традыцыю, багатую гістарычную спадчыну, многія сведчанні якой мы, на жаль, страцілі, аддаўшы суседзям і нават захопнікам. Таму прадставіць Беларусь як краіну слаўтай гісторыі на падставе каштоўных матэрыяльных сведчанняў ён лічыць справай асабліва важнай:

— Я сам ураджэнец старажытнага Турава. Праблема Беларусі ў тым, што мы жывём у такім своеасаблівым сусветным калідоры з Захаду на Усход, праходзячы па якім усе любілі рабаваць, захопліваць, спальваць. Гэта можна назіраць і на прыкладзе гістарычных археалагічных каштоўнасцяў, якія былі знойдзены на Тураўшчыне выбітнымі навукоўцамі-археалагамі. Нашы набыткі прэзентавалі, вывозілі з Мінска ў Маскву. І тыя ж захопнікі шмат чаго забіралі і вывозілі. А на самой Тураўскай зямлі захаваўся фактычна толькі фундамент царквы XI стагоддзя, які накрылі сучасным купалам, укачаўшы ў замкавую гару сотні кубаметраў бетону... Таму наша бяда заключаецца ў тым, што і месца размяшчэння, і гістарычная перспектыва склаліся так, што саміх помнікаў гісторыі і культуры захавалася няшмат, нягледзячы на вялікую гістарычную значнасць Беларусі ў еўрапейскім і сусветным гістарычным працэсе.

Швец упэўнены, што тая ж праблема датычыцца і кніг. Таму, вырашаючы яе, звярнуліся да самага пачатку — да «Буквара». Кіраўнік «XEROX» абгрунтаваў і тое, чаму выдадзена другая кніга з перакладам і каментарыямі:

— Зноў вяртаюся да дзяцінства. У маёй бабулі было «Жыццё Святых», я яго часам гартаў. І мяне раздражняла, што я не магу зразумець усяго, што ў ёй напісана... Таму наша ідэя: зрабіць «Буквар» двухадзіным. З аднаго боку, мы робім факсіміле, што дакладна адпавядае арыгінальнай кнізе. З другога, яна толькі тады будзе адыгрываць сваю культурна-асветніцкую ролю, калі нашы дзеці і мы без перакладчыка зможам зразумець тую мову. І нам гэта будзе падставай яшчэ раз задумацца над сучаснай адукацыяй, над тым, наколькі плённую глебу яна стварае для нашых дзяцей. Адсюль і з'явілася другая кніга — гэта фактычна пераклад на рускую мову з навуковымі каментарыямі. Я лічу, што і першая, і другая кнігі надзвычай важныя, але найбольш каштоўныя яны разам.

Віленскі «Буквар» будзе адпраўлены ў бібліятэкі ўсіх рэгіёнаў Беларусі, каб ім сапраўды маглі карыстацца. Яго ж будуць уручаць пераможцам гуманітарных алімпіяд і, натуральна, пераможцам бібліятэчных конкурсаў, каб кніга набыла шырокі ўжытак.

Аляксандра савета Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, як адзначае Швец, бачыць два шляхі папулярнага і вяртання нашай кніжнай спадчыны. Па-першае, гэта збор кніг па ўсім свеце, на аўкцыёнах. Гэта асноўная праца, яна абмяркоўваецца з кіраўніцтвам бібліятэкі. У параўнанні з Беларуссю, напрыклад, у Расіі знаходзяцца гіганцкія кніжныя фонды. Але нам іх вярнуць адзіным крокам немагчыма. Іх трэба вяртаць цяжка, паступова. І гэта праца ўсіх: і дыпламатаў, і бізнэсу, і гісторыкаў, і навукоўцаў — гэта наш агульны клопат. Па-другое, гэта не толькі стварэнне факсімільных выданняў, але і іх папулярнагацыя — рабіць іх сацыяльна карыснымі праектамі.

— Я лічу, што беларусы па сваёй ментальнасці вельмі дамавітыя, яны моцна паважаюць сваю культуру, — дадаў Швец. Таму я упэўнены, што гэты кірунак па зборы нашых кніжных помнікаў і яго папулярнагацыі будзе мець плённае развіццё.

Відавочна, вяртанне нашай кніжнай спадчыны патроху набірае абароты. Выданне факсімільнага Віленскага «Буквара», ды яшчэ і з каментарыямі і перакладамі, — значная падзея. Варта прыгадаць і нядаўняе вяртанне на Беларусь Трэцяга Статута ВКЛ, якое арганізаваў студэнт Андрэй Радкоў. Зараз ён жа вядзе збор сродкаў на набыццё «Вялікага мастацтва артылерыі» Казіміра Семяновіча 1651 года. Калі і студэнту, і бізнэсменам удаецца вяртаць ці аднаўляць нашы спрадвечныя каштоўнасці — значыць, не ўсё яшчэ страчана.

Ніна ШЧАРБАЧЭВІЧ.